

EDITORIAL

## Pagharihari sa militar sang US sa idalom sang papet nga rehimen Marcos

**S**a atubang sang pagharihari sang pila ka linibo nga tropang Amerikano, dala ang ila higante nga mga barko de gera, eroplanong pang-gyera, mga kanyon kag nagkalain-lain nga armas, ilabi nga nagaathag ang kawad-on sang matuod nga soberenya sang Pilipinas kag manubo nga pagkabig sa pungsod bilang dako nga base militar sang US.

Samtang yara sa Pilipinas, naga-angkon ang mga suldadong Amerikano sang mga kinamatarung nga ekstrateryal kag espesyal nga pribilehiyo, masami sobra pa kaysa sa ordinaryo nga Pilipino. Ginahatag ini sa ila sa idalom sang Visiting Forces Agreement (VFA) kag sang Enhanced Defense Cooperation Agreement (EDCA), mga indi patas nga kasugtanang nga pabor sa US.

Sa idalom sang EDCA, ginhatagan ang US sang masangkad nga "ginkasugtan nga lokasyon" sa sulod sang mga kampo militar sang AFP, para gamiton nga eksklusibo nga pasilidad kag base militar. Ginagamit ini sang US nga dulungkaan, paluparan, imbakan sang krudo, ilistaran sang mga tinawo, tala-guan sang mga armas, salakyan kag iban pa nga kagamitan pang-gyera. Ginapagamit ang kadutaan nga ini sa US "nga wala sang arkila ukon kapareho nga balayran."

May absoluto nga kontrol ang militar sang US sa mga lokasyon nga ini tubtob nga ang mga ini ang "indi na kinahanglanon sang United States," nagakahulogan nga bisan tubtob san-o sini gusto kag kinahanglan nga gamiton ang mga lokasyon nga ini. Wala sang soberanya ukon awtoridad ang Pilipinas sa mga base militar kag pasilidad sang US. Indi ini pwede nga sudlon ukon inspeksyunon magluwas na lang

sa aprubado nga pamalagi (ukon gintugutan) sang US.

Ginahatagan man ang US sang kinamatarung nga mag-gamit sa ano man nga oras sang pampubliko nga kadutaan kag pasilidad kasubong sang mga alagyan, dulungkaan kag paluparan, ilabi na kung nagasaylo-saylo ukon nagabahin-bahin sila sang mga kagamitan. Indi pareho sa mga laye sa Pilipinas, ginhatag man sa US ang kinamatarung nga magtukod sang kaugalingon nga sistema sang telekomunikasyon kag gamiton ang "tanang nga ginakinahanglan nga spectrum sa radyo" nga wala sang bayad, isa ka kinamatarung nga wala ang ordinaryo nga Pilipino. Dugang pa, sa idalom sang EDCA, ginhatagan sang pribilehiyo ang US nga mag-gamit sang tubig, kuryente kag iban pa nga pasilidad nga kapareho ang sukot sa gubyerno sang Pilipinas, nga mas manubo sa balayran sang ordinaryo nga Pilipino.

Wala gina-obligar sang kasugtanang ang US nga magbayad para sa bisan ano nga pagkaguba sang kinaiyahan nga mahimo matuga sang paghahayag sang mga makahililo ukon delikadong mga materyal. Madumduman nga sadtong katapusan sang 1992, ginbayran sang US ang Clark Air Base kag



Subic Naval Base nga wala ginlimpyohan ang ila mga basura nga naghilo sa mga tuburan kag tubig dagat kag mga nagakabuhi sa dagat.

Samtang yara sa Pilipinas, ang mga suldadong Amerikano ang naga-angkon sang espesyal nga legal nga status. magluwas kung pangayuon, hindi sila sakop sang mga laye kriminal ukon sibil sang Pilipinas sa panahon nga nakatinir sila sa pungsod. Sa nagligad nga 25 ka tuig, ang mga suldado nga Amerikano nga naintra sa mga kasong kriminal (pagpatay, pagpanghimulos sa babaye, pagpangastigo, pagpaniro kag iban pa) ang wala ginadakop, ginkasohan ukon gina-atubang sa korte, ilabi pa mas madasig nga ginapalusot. Bisan sa duha ka athag nga kaso sang Subic Rape Case kag pagpatay kay Jennifer Laude, ang mga suldadong Amerikano nga napamatud-an nga may sala ang ginpalusot kag ginpapuli sa US.

Subong nga 2023, indi magnubo sa 500 war games—mga ehersisyo militar nga pagpreparar sa gyera ang gintigayon sang US sa Pilipinas. Buot hambalon, adlaw-adlaw sa bilog nga tuig, may mga suldadong Amerikano sa Pili-

pinas para maghangkat kag manulso sang gyera. Kabahin diri ang ehersisyo nga Balikatan sadtong Abril, nga pina-kadako sa kasaysayan, kung diin gin-dugok sang 12,600 ka tropang Amerikano ang norte nga bahin sang Luzon para magpadayaw sa China. Wala untat ang pagpalupad sang mga jet fighter kag helikopter sang US, nabigasyon sa mga lawod, pati na ang pagpalupad sang mga misayl kag paghulog sang bomba nga nagabulabog sa kalinong kag naga-bungkag sa kinaiyahan. Ginagamit ang mga "magkahimbon nga ehersisyo" para sigurohon nga makontrol sini ang Armed Forces of the Philippines (AFP) (ginatawag sang US nga "interoperability") kung inkaso nga mag-igrab ang gyera. Ginaduso ang "modernisasyon" sang AFP para magbakal sang pila ka bilyon nga piso nga sarplas, gamit ukon daan nga mga armas sang US.

Samtang nagapangtapak kag nagahari-harian sa duta, kahawaan kag kadagatan, ang dako nga presensya sang mga suldadong Amerikano ang ginapagwa nga tanda sang "daw salsa-lon nga pagkig-abyan" sang US sa Pilipinas. Dako nga pamangkutanon ang ginahambal nga yara sa Pilipinas ang US para nga pangapinan batuk sa higanteng China. Ang matuod, kaugalingon nga interes ang ginapangapinan sang US, pareho nga kaugalingon nga interes man ang kabangdanan nga gin-

kuha kag ginsakop ang Pilipinas sang tunga ka siglo, kag ginhimo nga malakolonya sugod sang 1946 nga ginharian sang mga sunud-sunuran nga burukrata.



Ang presensya sang US sa Pilipinas ang kabahin sang estratehiya sini nga palibutan ang karibal sini nga imperyalistang China kag pungan ang ilabi nga paglambo sang gahum sini sa militar kag ekonomiya. Tayuyon nga ginapadako sang US ang pwersa militar sini sa East Asia, Southeast Asia tubtob sa Pacific islands, mangin sa India, samtang ginahangkat kag gina-ipit ang mga alyadong militar (kabahin ang Japan, Australia, tubtob sa United Kingdom) sini nga mag-upod sa mga operasyon nabal sa South China Sea sa tabon sang "freedom of navigation." Para sa US kag sa estratehiya nga heyopolitikal kag pangmilitar, ang Pilipinas ang isa ka bilidhon nga istasyon tungod sa kapiton sini sa China. Para naman sa China, ang presensya sang mga pwersa militar sang US sa Pilipinas ang ginlantaw nga pamahog sa iya nga seguridad kag sigurado nga mangin target sang armadong pag-atake oras nga gamiton sang US nga lunsaran sang gyera btuk sa China.

Ang paghatag dalan sa nagadako nga presensya sa Pilipinas ang ginagamit sang gubyernong Biden sang US nga kundisyon para sa pagpadako sang

pautang, pagpamuhunan pati na sa ayuda militar nga desperado nga ginapangayo sang rehimen Marcos sa duha ka sulit nga pagbisita sang US. Kabaylo sang direkta nga pagsungka sang teritoryo sa US kag pagpahanugot nga gamiton ang pungsod bilang base militar kag lunsaran sang gyera sang US, dungan nga ginaprobahan sang World Bank sini nga Hunyo ang apat ka pakte sang pautang nga naglab-ot sa \$1.14 bilyon, agud hulipan ang sobra nga kakulangan sa badyet sang rehimen Marcos. Ginagamit subong ang mga pautang para iduso ang mga patakaran sa ekonomiya para ilabi nga pasangkaron ang interes sang dumulung nga mga kapitalista kag mga kahimbon nga komprador burgesya kag agalon mayduta, sa kahalitan sang palangabuhian sang masang anakbalhas kag mga ordinaryo nga Pilipino.

Sa idalom sang papet nga rehimen Marcos, ilabi pa nga nagalala ang kahimtangan sang Pilipinas bilang pungsod nga malakolonya sang US nga wala sang matuod nga kahilwayan. Ang kontrol kag dominasyon sang US sa Pilipinas sa masobra na 125 ka tuig ang pinakaugat kung ngaa ang pungsod ang nadusdos sa krisis, atrasado, agraryo, indi industriyalisado kag indi makatindog sa kaugalingon nga mga tiil. Ilabi nga hugot subong nga ginagamit sang US ang dominasyon sini sa pulitika, ekonomiya, militar kag kultura agud isulong ang interes sini sa Pilipinas kag sa bug-os nga rehiyon sa Asia.

Dapat ipakigbato sang pumuluyong Pilipino ang pagpabasura sa EDCA, sa VFA, sa Mutual Defense Treaty kag tanan nga iban pa nga indi patas nga kasugtanan militar sa US. Wala sang matuod nga soberanya ang Pilipinas samtang ginapanginbabawan ini sang gahum militar sang US. Dapat nga maghimakas ang pumuluyo agud hilwayon ang Pilipinas halin sa kontrol sang US kag pauswagon ang nagaki-naugalingon nga ikasarang sang pungsod nga pangapinan ang kaugalingon. Maangkon lamang ini kung ang Pilipinas ang may yara sang matuod nga pangkaugalingon sa pang-ekonomiya kag pampulitika kag lubos nga pungsodnon nga kahilwayan.

 <p>Tuig LIV No. 14   Hulyo 21, 2023</p> <hr/> <p>Ang Ang Bayan ginabantala sa lenggwahe nga Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray, Ingles kag Espanyol. Nagabaton ang Ang Bayan sang mga kontribusyon sa porma sang mga artikulo kag balita. Ginabuyok man ang mga bumalasa nga magpaabot sang mga saway kag rekomendasyon sa ikauswag sang aton pahayagan.</p>	<h2 style="text-decoration: underline;">Kaundan</h2> <p><b>Editorial:</b> Pagharihari sa militar sang US sa idalom sang papet nga rehimen Marcos 1          Operasyong haras kag demolisyon sang BHB 3          Presyo sang lana, liwat nga nagtaas 3          Tuso nga pagpasar sang laye sa MIF 3          Mga protesta 3          Jeepney phaseout, padayon nga ginaduso 4          Tatlo, iligal nga gin-aresto 5          Demolisyon sa Valenzuela, Cavite, ginpamatukan 5          6, arbitrario nga gintumod nga "terorista" 5          Pilipinas, suki sang kriminal nga Elbit System 6          501st IBde, peste sa Cagayan 7          Sa malip-ot nga pulong 8          Ekspansyon sang pagmina sa Masbate 9          US, nagpadala sang cluster bombs sa Ukraine 10          Jollibee, kuripot kag abusado sa mamumugon 10</p>
<p>Ang Ang Bayan ginabantala duha ka beses kada bulan sang Komite Sentral sang Partido Komunista ng Pilipinas</p>	
<p style="text-align: center;"> <a href="mailto:ang.bayan@cpp.ph">ang.bayan@cpp.ph</a></p>	

## Operasyon haras kag demolisyon, ginlunsar sang BHB

ASUD-ASOD NGA OPERASYON harasment kag demolisyon ang ginlunsar sang mga yunit sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) sa nagligad nga duha ka semana.

Sa barangay Das-agan, San Francisco, Agusan del Sur satong Hunyo 27, ginpalukpan sang mga Pulang hangaway ang naga-operasyon nga tropa sang 41st Division Reconnaissance Company mga alas-4:30 sang hapon. Isa ka suldado ang napatay sa nasambit nga operasyon.

Napalayas naman sang BHB-Sorsogon ang mga suldado nga tatlo na ka semana nga nagakampo sa evacuation center kag kapilya sang Barangay Calpi, Bulan, Sorsogon sang ginpalukpan sini ang mga suldado sadtong Hulyo 6 mga 8:30 sang gab-e. Nagdinalagan sa kahadlok ang mga suldado kag nanago sa kasikbit nga mga kabalayan. Ginhimo nila nga taming ang mga sibilyan kag wala sang paminsaron nga nagpinalupok bisan diin nga direksyon. Nasundan ang operasyon haras nga ini sang pagpalupok sang isa ka yunit sang BHB sa kudal sang kampo sang 22nd IB sa Barangay Calmayon, Juban sadong Hulyo 10.

Isa ka elemento naman sang CAFGU ang napatay sang ginpalukpan sang BHB-North Central Mindanao sa Barangay Lawaan, Gingoog City, Misamis Oriental sadtong Hulyo 7. nakumpiska sa iya ang isa ka .45 kalibre nga pusil.

## Presyo sang lana, liwat nga nagtaas

NAGPROTESTA ANG MGA drayber sadtong Hulyo 17, isa ka semana bag-o ang State of the Nation Address ni Ferdinand Marcos Jr, para ipakamalaut ang isa naman ka serye sang pagtaas sang presyo sang lana. nahitabo ang pagtaas sa tunga sang "rebranding" ukon pagbag-o sang imahe sang rehimen sa idalom sang islogan nga "Bagong Pilipinas."

Sugod Hulyo 18, mas taas sang ₱2.10 kada litro ang *diesel*, ₱1.90 ang *gasoline* kag ₱1.80 ang kerosin. Sa kasakuon sang pagtaas, daw normal na lang ang pagsirit sini. naglabot na sa halos ₱60 kada litro ang presyo sang *gasoline* kag *diesel* sa Metro Manila, mas taas sang halos ₱20 kumpara sa presyo sang mga ini sa katapusan sang 2021. Tungod diri, indi mabatyagan sang mga drayber ang ginahambal nga kasulhay sa masyado kagamay lang nga fuel subsidy nga ginpatuman sang reaksyunaryo nga estado.

Samtang, nagaawas-awas ang kita sang mga monopolyo nga kumpanya sang lana. Nagakandos sang ₱6.7 bilyon nga kita ang Petron sadtong 2022, halin sa ₱6.1 bilyon sadtong 2021. Nagtaas man ang kita sang Shell padulong sa ₱4.1 bilyon sadtong 2022, halin sa P3.9 bilyon sadtong 2021. Nakabukas man sang 28 ka bag-o nga gasolinahan ang Caltex sa bugos nga pungsod sadtong nagligad nga tuig.

## Tuso nga pagpasar sa laye sang Maharlika Bill, ginpakamalaut

NAGPADULONG SA MENDIOLA sa atubang sang Malacañang ang mga grupo sang kabataan para ipakamalaut si Ferdinand Marcos Jr sa iya nga tuso nga pagpirma sa panugyan nga magtukod sang Maharlika Investment Fund sadtong Hulyo 18. nagtigayon sang hamulag nga protesta ang mga mangunguma sa Quezon City.

Wala sang may ginsapubliko nga kopya ang Malacañang sa pinal nga bersyon sang panugyan, nga pila ka semana pa nga "gin-ayos" matapos nga ginpasa ini sa Senado kag Kongreso. Wala ginpahibalo bisan sa pila nga mga kongresista kung ano ang pinal nga kaundan sini.

Isa sa mga kontrobersyal nga probisyon sang panugyan ang paggamit sang pondo nga pensyon sang minilyon ka mga mamumugon kag empleyado nga nabutang sa GSIS kag SSS. Tungod nga direkta ini nga ginabawal sang bersyon nga ginpasa sang Senado, mahimo man sa gihapon nga magbutang sang pondo ang duha ka institusyon sa MIF sa palaabuton.

Ginhambal man ni Marcos nga indi magpungko sa pamunuan sang pagaturon nga Maharlika Investment Corporation (MIC) nga magadumala sa pondo ang pila niya ka mga upisyal. Amo man, nabalita sang mga tigpamahayag nga magatindog nga chairperson sang MIC ang tiglikom sa pinansya.

Naghanda ang Bayan Muna kag alyansang Tama Na (Taumbayan Ayaw sa Maharlika Fund Network Alliance) nga magpasaka sang petisyon sa Korte Suprema para punggan ang laye kag luwason ang binilyon ka pondo sang pungsod batuk sa korapsyon kag abuso.



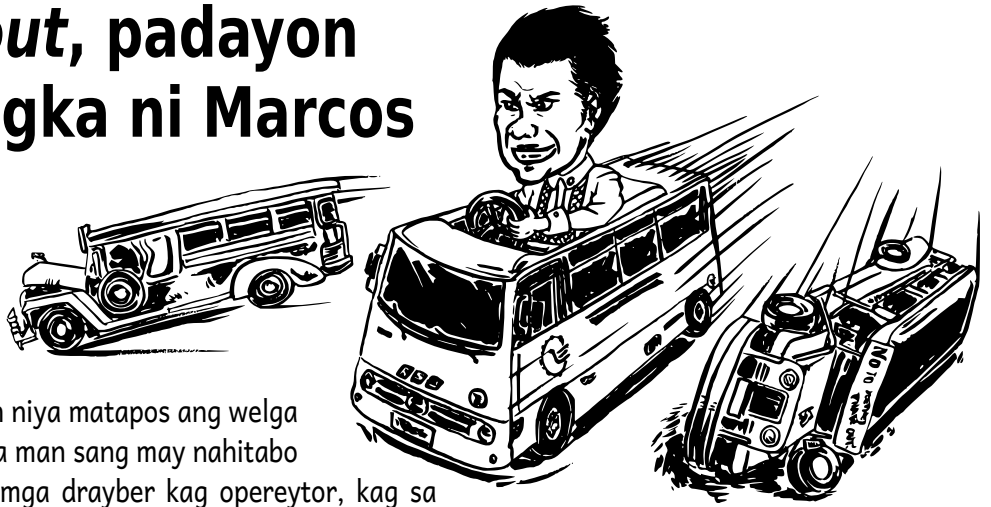
**Untaton ang pagpamomba.** Nagprotesta sa atubang sang Camp Aguinaldo sa Quezon City sadtong Hulyo 17 ang mga grupo sang tawhanon nga kinamatarung, mangunguma kag pungsodnon minorya para ipakamalaut kag pauntaton ang pagpamomba halin sa kahawanan sa ila nga mga komunidad. Ang amo nga mga pagpamomba ang kabahin sang militarisasyon sa kabukiran nga nagapalala sa kahimtangan sang mga mangunguma kag tumandok.

**Nagahana nga pagpangkakas, ginabatuan sa RITM.** Nagprotesta sadtong Hulyo 18 ang mga mamumugon pang-ikaayong lawas sang Research Institute for Tropical Medicine (RITM) para iduso ang dugang-sweldo, paghatag sang mga nadelatar nga alawans kag para ipahayag ang pagpamatuk sa plano nga pagabolish sa institusyon. Hambal nila, magatuga sang lapnagon nga pagpangkakas ang plano nga ini, nga ginalusot sa tabon sang pagtukod sang Philippine Center for Disease Prevention and Control.

**Untaton ang pagpangkaso sang terorismo!** Nagtipon sadtong Hulyo 6 sa Sumulong Park sa Antipolo, Rizal ang mga grupo sang tawhanon nga kinamatarung kag estudyante sa Southern Tagalog para ipakamalaut ang pagpasaka sang AFP kag 59th IB sang hinimo nga kaso sang terorismo nga ginpasak batuk sa apat ka aktibista sa rehiyon. Bag-o sini, nagprotesta man ang nasambit nga mga grupo sa atubang sang DoJ sa Maynila.

# Jeepney phaseout, padayon nga ginapaarangka ni Marcos

Wala "ginpahigad", kundi ilabi pa nga ginratsada sang gubyernong Marcos ang pakana nga jeepney phaseout. Sa pihak ini sang pahayag ni Marcos Jr nga kayuhon sini ang programa, nga ginbuy-an niya matapos ang welga sa transportasyon sadtong Mayo. Wala man sang may nahitabo sa pasalig niya nga konsultahon ang mga drayber kag opereytor, kag sa baylo, gintarget sila sang pagpang-ipit sang pulis.



Sa aktwal, padayon ang pagmaniobra sang rehimen para mapadasig ang pagdula sa mga tradisyunal nga dyip sa dalan. Sa mga prubinsya, ginatago ini sa nagkalain-lain nga panawag.

Ang plano nga jeepney phaseout ang duso sang mga dumuluong nga kapitalista kag lokal nga mga dalagko nga negosyante nga plano magtambak sa pungsod sang mga "electric vehicle" (EV) ukon salakyan nga ginapadalagan sang kuryente (imbes nga gasolina) nga ginatipon sa baterya. Ginagamit sang mga ini, kasabwat ang reaksyunaryong estado, ang tabon nga "maki-kinaiyahan" kag "pagtapna sa climate change" para hatagan rason ang pagpatay sa palangabuhian sang gagmay nga drayber kag opereytor.

kabahin ang pinakadalagko nga komprador burgesya sa "modernisasyon" pareho sang pamilya Aboitiz nga nagpagwa sang COMET bus, si Ramon Ang (San Miguel Corporation) nga magabukas sang EV battery plant sa Dinagat Islands nga nagabalor sang \$500 milyon, kag Ayala nga nakihimbon sa Kia Motors para sa pgaligya sang mga imported nga salakyan dekuryente.

Ginpirmahan ni Marcos ang Executive Order 12 sadtong Enero agud hatagan sang "tax break" ukon kakasan sang buhis ang importasyon sang mga EV. Ang mga salakyan nga ini ang ginbaylo sa tradisyunal nga mga dyip tungod "mas limpyo" kuno ang mga ini. Ginligwat ang kasuguan nga ini sa National EV Roadmap nga ginbalay kag ginpatuman na sang

Department of Energy. Sa idalom sini, mas hilway kag mas ligwa na nga makabaligya ang mga dumuluong nga tigmanupaktura sang EV sa pungsod.

Kasabwat ni Marcos ang mga imperyalista nga pungsod kag bangko kapareho sang World Bank (nagapanguna nga ginapondohan sang US) kag Asian Development Bank (nagapanguna nga ginapondohan sang Japan) sa pagpatuman sang mapaniplang nga programa nga modernisasyon sang transportasyon. Ang imperyalismong US ang nagapanguna nga nagaduso sang programa nga ini sa pagpaninguha sini nga makuha ang daku nga bahin sa pangkalibutanon nga merkado sang salakyan nga dekuryente, kasugpon sang nagadako nga kapital sini sa produksyon sang "limpyo" nga enerhiya. Sadtong Mayo, ginanunsyo sang US nga magatigana sang \$5 milyon nga pondo para sa pagmina sang mga mineral nga kinahanglan sa paghimo sang salakyan dekuryente kag iban pa nga kagamitan.

Peke sa pinakapusod ang pagka "maki-kinaiyahan" sang rehimen Marcos kag mga kahimbon sini nga dumuluong kag lokal nga negosyante nga kabahin sa nagapanguna nga nagaamot sa pagbungkag sa kinaiyahan. Samtang nagapamuhunan sa kuno "limpyo nga enerhiya," ang Aboitiz kag San Miguel ang nagapadalagan man sang pinakadalagko nga planta sang "mahigko nga enerhiya" nga kabangdanan sang 54% sang tanan nga carbon emission sang pungsod.

## Pagdula sa mga dyip sa kalsada

Halin pa sang sugod, kontra na ang mga drayber kag opereytor sa jeepney phaseout tungod nga imasaker sini ang ila nga palangabuhian paagi sang "konsolidasyon" sang mga prangkisa kag pagmonopolyo sang mga negosyante sa mga ruta sang dyip kag iban pa nga pampubliko nga salakyan. Sa iban nga lugar, natago ini sa mga iskema nga Local public Transport Route Plan (LPTRP) kag Bus Rapid Transit (BRT).

Sa Davao City, nakabuylo na ang BRT sa duso sang Asian Development Bank. Gin-anunsyo sang ADB sadtong hunyo 29 ang \$1 bilyon nga pautang para sa pagpatuman sang Davao Public Transport Modernization Project. Kundisyon sini ang pagpasulod sang 1,100 bus halin sa Japan nga magabulos sa mga tradisyunal nga dyip sa kalsada sang syudad. Gintalana man sang ADB ang pagbuhin sa ruta halin sa 120 padulong 30. kabahin man sang plano nga gindihon sang ADB ang pagtukod sang 1,000 bus stop nga nagapanguna nga dumalahan sang mga korporasyon nga magapangontrata sa mga drayber.

Indi magnubo sa 7,000 drayber sa Davao City nga mawad-an sang palangabuhian. Wala sang padulungan ang halos 6,000 drayber tungod masobra 1,000 lang nga bus ang padalaganon sa idalom sang proyekto. Mawad-an man sang prangkisa ang gagmay nga mga opereytor tungod wala sila sang ikasarang nga magtukod sang mga kooperatiba ukon magbakal sang malahalon nga modernong bus. **AB**

## Tatlo, ilegal nga gin-aresto

**T**atlo ka indibidwal ang gin-aresto sang mga pwersa sang estado sa hinimo nga mga kaso sadtong Hulyo 12 sa Quezon kag Romblon. Samtang, nalista naman sa Negros kag Leyte ang pagpang-ipit sa hugpong sang mga mangu-nguma kag lokal nga midya sa nagligad nga semana.

Duha ka aktibista ang gin-aresto sang 85th IB sa kaso nga illegal possession of firearms and explosives sadtong Hulyo 12 samtang nagapatigayon sang pagpanalawsaw sa komunidad sa Atimonan, Quezon. Gin-aresto sila ni Miguela Peniero, isa ka mamumugon pang-ikaayong lawas, kag kabataan nga boluntir nga si Rowena Dasig sa Purok Bana-ba, Barangay Caridad Ibaba.

Yara sa komunidad ang duha agud nga imbestigaran ang epekto sang ginaplano itukod nga cycle gas turbine power project kag liquefied natural gas terminal plant sa nasambit nga lugar. Ang proyekto nga pagatukoron sang Atimonan One Energy, Inc. (AIE), subsidiary sang Meralco Powergen Corp, ang ginakabalakan nga maghatag sang grabe nga epekto sa mga nagapang-kopra kag mangingisda sa

banwa sang Atimonan.

Gin-aresto man sadtong Hulyo 12 si Fabert Reyes sa Barangay Poblacion, Sibuyan Island sa Romblon sa sampaw-sampaw nga 19 ka kaso sang *libel*. Si Reyes ang lantaran nga nagapamalabag sa pagmina sa Sibuyan island.

**Pagpamintas.** Ginbalita sang National Union of Journalists of the Philippines ang pagpangharas sang mga pulis sa tatlo ka tigpamahayag sa Barangay Jones, Pastrana, Leyte sadtong Hulyo 14. Nagabalita sila ni Lito Bagunas, Noel Sianosa kag Ted Tomas kaangot sa isa ka kaso sang pagpang-agaw sang duta sa lugar sang ginpalayas sila sang pulis nga si Rhea Mae Baleos. Samtang nagakahitabo ang pagpalayas, nakabati ang tatlo sang mga lupok sang pusil.

Sa Negros Occidental, anom ka asosasyon sang mga mangunguma,

mamumugon sa uma kag mangingisda sa apat ka barangay sa banwa sang Cauayan ang nagbalita nga sila ang ginapahog kag ginaipit sang mga suldado sang 15th IB kag 47th IB sugod Hulyo 10. Ginpatawag sang mga suldado ang mga lider kag katapo sang mga asosasyon para sa isa ka "miting."

Ang mga asosasyon ang nakabase sa mga barangay sang Toyum, Caliling, Manuling kag Guiljungan. Nagapamalay-balay kag gina-introgar sang mga suldado ang mga residente ilabi na ang mga lider sang mga asosasyon.

**Pagpangkastigo.** Sundanay nga kaso sang pagpangastigo ang nalista sa Barangay Budlasan, Canlaon City, Negros Oriental sadtong Hulyo 6. Ginpasibangdan sila sang 62nd IB nga may kaangtanan sa hangaway.

Ginkastigo sang mga suldado sila ni Edward Sandot, Budok Sandot, Christopher Sandot, Joselito Patulada kag Roberto Francisco nga mga residente sang magkalain-lain nga sityo sa nasambit nga barangay.

### Demolisyon sa Valenzuela kag Cavite, ginpamatukan

DUHA KA OPERASYON NGA DEMOLISYON ang ginbatuan sang mga imol nga tagasyudad sini nga bulan.

Sa Barangay Viente Reales sa Valenzuela, ginpangapinan sang mga residente sang Block 6 ang ila nga barikada sadtong Hulyo 12 batuk sa mapintas nga demolisyon sang gintingob nga pwersa sang PNP kag lokal nga gubyerno sang Valenzuela sa mas o menos 400 ka kabalayan sa lugar. Pilason ang pila ka residente kag ila mga tagasuporta sa kinagamo.

Ilegal kag wala sang ano man sang bitbit nga dokumento ang demolition team nga nag-guba sang ila mga balay. Base sa mga residente, nahunong pa ang *hearing* agud imbestigaran ang basehan sang pagpahalin sa ila sa lugar kung sa diin 25 ka tuig na sila nga nagapuyo. Sa bug-os nga panahon nga ini, nagapabilin nga bungol ang lokal nga gubyerno sang Valenzuela sa ila nga demanda nga tadtungon ang ila kahimtangan. Wala sang mag napreparar nga relokasyon para sa mga nademolis kag tubtob ₱9,000 lang ang ila mabaton nga kumpensasyon kung magahalin sila sa lugar.

Samtang, nagpatigayon sang *protest-vigil* ang 700 residente sang Viva Homes Subdivision sa Dasmariñas City, Cavite sadtong Hulyo 16. Peligroso sila nga mapalayas tungod sa bangigay sang tatlo ka kontraktor sa nasambit nga subdibisyon.

### 6, arbitraryo nga gintawag nga "terorista"

NAGPROTESTA SADTONG HULYO 11 sa Commission on Human Rights ang nagkalain-lain nga organisasyon agud kondenahon ang arbitraryo nga pagbansag sang Anti-Terrorism Council (ATC) sa anom ka indibidwal bilang mga "terorista" sa idalom sang Anti-Terrorism Law (ATL). Ginaduso nila nga ibasura na ang mapanumpo nga laye.

Ang anom amo sila ni Windel Bolinget, Sarah Abellon-Alikes, Jen Awingan, kag Steve Tauli, tanan mga lider sang Cordillera People's Alliance, kag sila ni Jovencio Tangbawan kag May Vargas-Casilao. Ginsapubliko ang designasyon sadtong Hulyo 10.

Kabahin sa nakilala nga "Northern Luzon 7" ang apat ka lider nga ginpawala sang sala sadtong Mayo bangud sa hinimo nga kaso nga rebelyon nga ginpasaka sa ila sadtong Enero.

Sa kasuguan sang ATC, gintahasan ang Anti-Money Laundering Council nga imbestigaran kag *ifreeze* ang kwarta kag mga ginapanag-iyahan sang mga ginaakusaran. Ang anom ang dugang sa 61 nauna na nga gintawag nga "teroristang indibidwal" sa idalom sang ATL.

# Pilipinas, suki sang kriminal nga kumpanya nga Elbit System

**B**inilyon ka piso nga kwarta sang pumuluyong Pilipino ang nakuha sang Elbit Systems, isa ka kumpanya nga Israeli, nga isa sa nagapanguna nga suplayer sang armas para sa kuno "modernisasyon" sang Armed Forces of the Philippines (AFP). Pinakaulihi diri ang duha ka daan nga ATR 72-600, mga eroplano nga komersyal nga pagakay-uhon agud magamit sa mga operasyon sarbeylans kag kombat. Nagabalor ang kontrata para diri sang \$114 milyon ukon ₱3.135 bilyon kada isa ka eroplano.

Ang Elbit ang pinakamadako nga kumpanyang Israeli nga direktang may kahilabtan sa henosidyo sa pumuluyong Palestino kag ginakabig nga kriminal sa inaway. Halin pa sang 2007, ang kumpanya nga ini ang yara na sa listahan sng Boycott, Divestment, and Sanctions (BDS) *movement*, isa ka kahublagaan nga ginpangunahan sang pumuluyong Palestino nga suportado sang madamo nga grupo sa bug-os nga kalibutan. Panawagan sang kahublagaan nga ini nga iboykot, iatras ang pagpamuhunan kag papanaugan sang silot ang mga kumpanyang Israeli nga may kahilabtan sa ilegal nga okupasyon sang Israeli sa mga teritoryo sang Palestine, kag pagpabilin sa pader nga West Bank nga nagabilanggo sa mga Palestino sa ginatawag nga "pinakadako nga bilangguan" sa kalibutan.

Ang Israel nga nagapanguna nga katimbang kag kahimbon sang US sa Middle East. Amo ini ang nagabaton sang pinakadako nga ayuda militar sang US sa bug-os ng kalibutan, lapas sa resolusyon sang United Nations Security Council sadtong 1982 nga nagpanawagan para sa komprehensibo nga embargo militar batuk sa pungsod. Hugot nga magkaangot ang mga industriya militar sang duha ka pungsod.

Pirmi sa pagka tuta nga hukbo sang US, "suki" ang AFP sang mga daan kag ginpangdisponeran nga armas sang Elbit. Kalabanan sa mga kontrata ang ginhatag sadtong panahon sang rehimen Duterte nga ginpadayon sang subong nga rehimen Marcos.

Kabahin sa masunod ang mga gamit militar nga ginbakal ukon ginpakay-o sang AFP sa Elbit:

- tangke nga Sabrah nga paga-

kay-uhon bilang 1st Tank Battalion Armor Division nga ibase sa Tarlac. nagabalor ang kontrata para sa mga ini sang ₱9.4 bilyon. Ang mga tangke ang ginhimo sang General Dynamics Land Systems, isa ka kumpanya nga Amerikano.

- tangke nga M125A2 nga nagabot sadtong Disyembre 2021. Pila sa mga ini ang gindeploy sa 76th IB sa Barangay San Luis, Mamburao, Occidental Mindoro; sa 3rd ID para gamiton sang militar sa Central kag Western Visayas; kag sa 4th Mechanized IB sa Pantao Ragat, Lanao del Norte.

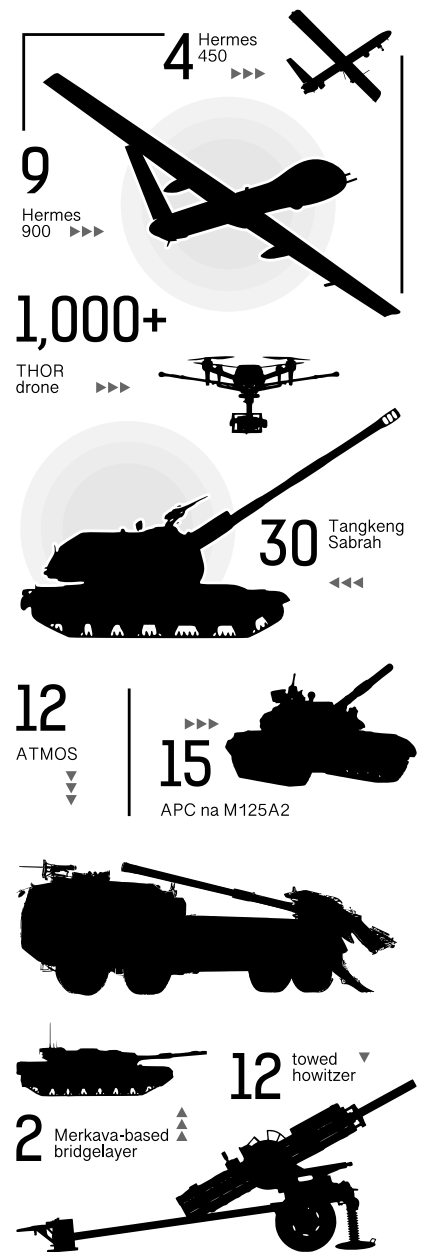
- Merkava IV-based armored bridgelayer nga nagabili sang \$27.7 milyon nga nadeliber sadtong Hulyo 2023. Ang Merkava *bridgelayer* ang mga tangke nga himo sang Leonard DRS, isa ka pribado nga kontraktor sang militar sang US, nga ginkay-o sang Elbit.

- Autonomous Truck Mounted howitzer System (ATMOS) nga nagabili sang \$47 milyon ukon ₱215.41 milyon kada isa. Nakadeploy ang mga ini sa Fort Magsaysay sa Nueva Ecija, Maguindanao, kag 3rd ID sa Western Visayas. Gintukod kag ginhanas sang AFP ang 10th Field Artillery Battalion sadtong 2022 para mag-opereyt sang mga ini.

- M-17 ginaguyod nga *howitzer* nga nagabili sang ₱410.85 milyon kag gindeploy sa nagkalain-lain nga batalyon kabahin sa 7th Field Artillery Battalion sa Butuan City.

- THOR kag iban pa nga drone ukon unmanned aerial vehicle (UAV) kag mga istasyon sini sa duta nga nagabili sang \$163 milyon (₱8.965 bilyon).

- mga UAV nga nagabili sang



\$175 milyon. Ginabug-os ini sang siyam ka Hermes 900 kag apat ka hermes 450 nga nasugdan na paluparon sa pungsod sadtong Agosto 2019.

- kontrata para sa pagtakod sang *remote controlled weapons system* sa 100 M-113 *armored personnel carriers*. ang mga APC nga ini, nga ginhatag sang US sadtong 2014, ang ginagamit sa paglusob sang AFP sa Marawi City sadtong 2017.

Magluwas sa mga ini, may kahilabtan man ang Elbit sa pagtukod sang Armor Maintenance Depot sang Philippine Army sa Camp O'Donnell sa Barangay Santa Lucia sa Capas, Tarlac. Diri ginbutang ang mga ginakay-o sang Elbit nga *armor* kag *mechanized* nga salakyan sang AFP. Sadtong Abril, ginpalayas sang "installation battalion" sang militar ang ginatos ka mga mangunguma kag residente sang Barangay Santa Lucia kag Barangay Lawy para hatagan-dalan ang ekspansyon sang kampo militar nga ini. **AB**

# 501st IBde, peste sa pumuluyo sang Cagayan

**G**inpanginwala kasan-o lang sang National Democratic Front (NDF)-Cagayan ang ginpagwa sang 501st IBde nga mga "kadalag-an" batuk sa rebolusyonaryo nga kahublagan sa rehiyon sa una nga bahin sang 2023. Hambal sini, malapnagon nga katalagman sa pumuluyo ang dala sang ginapadayaw sini nga mga tropeyo sang brigada. Ang mga ini ang naangkon paagi sa pagpamintas, paggamit sa kamot nga salsalon kag pagsabwag sang kahadlok kag kakugmat sa masang mangunguma kag minorya sa kabukiran.

Pinakaulihi nga grabe nga paglapas sa tawhanon nga kinamatarung sang brigada ang pagpanguna sini sa focus military operation halin sang Pebrero tubtob Mayo subong nga tuig. Sa kumpas sang 5th ID kag Task Force Tala, gindumog sini ang East Cagayan gamit ang 2,000 gintingob nga pwersa militar, paramilitar kag pulis.

Katuyuan sang operasyon nga "uboson" ang "nabilin nga Pulang hangaway" sa prubinsya sa una nga bahin sang tuig. Kabahin ini sang indi malab-ot nga target sang dunot nga estado nga ihagmak ang rebolusyonaryong kahublagan, amo man bilang suporta pangseguridad sa Balikatan 2023, ang pinakadako nga war game nga ginlunsar sadtong una nga kwarto sang tuig. Kabahin man ini sang estratehiya para himuon nga lunsaran sang gyera sang US ang Northeast Luzon kag lubos nga ihungit ang pungsod sa ginapreparar sini nga gyera batuk sa China. Doble nga katalagman ang sigurado nga maagum sang pumuluyo sa Cagayan nga posible una nga magabaton sang balos nga atake sang China.

Nagapanguna nga ginbubo ang pwersa militar sa banwa sang Banggao kung sa diin may militanteng hublag ang mga masa batuk sa usura, amo man sa mga panghigaron sang Northeast Cagayan kung sa diin pagaturon ang ginahambal nga radar base sang US sa idalom sang Enhanced Defense Cooperation Agreement (EDCA). Gingamit ang mga batalyon sang 501st IBde sa pagsabwag sang kakugmat sa mga banwa sang Lal-lo, Buguey, Sta. te-

resita, Gonzaga kag Sta. Ana.

Sa sulod sang tatlo ka bulan, indi magnubo sa 30 ka bomba, rocket kag kanyon ang ginbuhian lapit sa mga komunidad kag ulumhan. Nagresulta ini sa pagkabungkag sa palangabuhian sang mga pumuluyo kag kahadlok ilabi na sa mga bata kag tigulang nga indi na makatulong tuga sang troma.

Sa panahon man nga ini gindeklarar sang 501st IBde kag Provincial Task Force-Elcac sa Cagayan ang "pagsurender" sang 21 ka personahe kag kuno pagsungka nila sang mga armas. Ginpanginwala ini sang NDF-Cagayan kag ginhambal nga sa 21 nga "nagsurender", lima ang deklarado nga nadakop, lima ang recycled ukon tuig na nga wala sa hangaway pero sulit-sulit sa giha-pon nga ginaparada. Ang iban pa ang ginlagas bisan pa nga indi na sila kabahin sang armado nga inaway kag dapat na nga kabigon nga mga sibilyan sa idalom sang internasyunal nga makitawhanon nga laye. Mayorya sa ila ang nag-agum sang pagpamahog kag pagpang-ipit, samtang ang iban ang direkta nga

gintiulang, para pwersahan nga "magsurender" bisan indi sila kabahin sang hangaway sang banwa.

Sadtong Abril 2022, hungod nga ginpatay sang mga elemento sang brigade sila ni Saturnino Agunoy (Ka Peping) kag duha ka medik nga sila ni Aususto Gayagas (Ka Val) kag Mark Canta (Ka Uno) sa malawig nga kalsada sang Piat, Cagayan. Indi armado kag wala na sa kapasidaad nga magbato ang tatlo, ilabi na ang duha ka senior citizen nga sila Agunoy kag Gayagas.

## Diin halin ang 501st IBde?

Ginbutang ang liwat-tukod nga 501st IBde sa prubinsya sang Cagayan kag kasikbit nga Apayao sadtong Oktobre 2020 matapos ang anom ka bulan nga paghanas. sandig mismo sa 5th ID, ang dibisyon nga nalakipan sang brigade, nagapanguna nga katuyuan sang liwat nga pagpahulag sa brigade amo ang "makig-angot sa mga lokal nga gubyerno kag ahensya sa duha ka prubinsya nga kasugpon sang National Task Force-Elcac kag pagtapos sa insurhensya." Ang hedkwarters sang brigade ang yara sa banwa sang Lal-lo sa Cagayan, isa sa gin-angkon sang US bilang "lokasyon nga EDCA."

Yara sa idalom sang kontrol sang brigade ang 17th IB, mga batalyon nga nagserbe nga pwersang pangkombat sa Mindanao. Ginapamunuan ini subong ni BGen. Ferdinand Melchor C. dela Cruz bilang kumander. Ginatalana si dela Cruz sa pwesto sadtong Pebrero 23 kag sadtong Hulyo 3 nagbaton siya sang promosyon upod ang 15 ka iban pa nga heneral. Si dela Cruz ang kabahin sang Philippine Military Academy Tanglaw-Diwa Class of 1992 kag daan na nga nagserbe sa 5th ID bling upisyal paniktik sini. AB



**₱187  
MILYON**

ang gin-usikan sang Department of Tourism para sa maanomalya nga kampanya nga **"Love the Philippines"** nga nag-gamit sang libre nga mga bidyo halin sa internet nga indi kuha sa Pilipinas.

**17.1  
MILYON**

Pilipino ang nagatrabaho sang "part-time" sadtong Mayo, mas madamo sang 1.4 milyon kumpara sadtong nagligad nga tuig.

**₱233.7  
milyon**

dugang nga gingasto ni **Sara Duterte** bilang bise-presidente sadtong 2022, kung sa diin **₱125 milyon** ang **"confidential funds."** Mas mataas ini sang 32% sa gintigana nga badyet para sa iya.

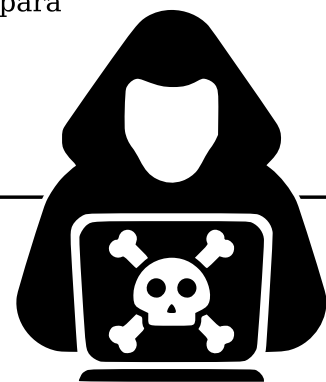
**₱7.8  
MILYON**

bili sang isa ka salakyan nga maanomalya nga ginbakal sang **Philippine Coast Guard** para sa kumander sini. Dagdag pa ang **31 salakyan** nga nagabili sang **₱1.9 milyon** kada isa para sa iban sini nga upisyal.

**70%**

ang ginhagmak sa kita sang mga mangingisda sa **Scarborough Shoal** halin pa sa panahon sang rehimen Duterte

tungod sa pagkainutil sini nga pungan ang pagdamo sang mga barko nga Chinese sa lugar kag iduso ang *arbitral ruling* komun ini nga ginapangisdaan sang mga Pilipino kag Chinese.



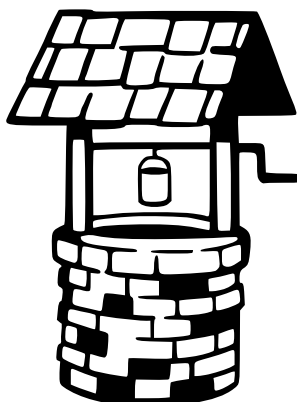
**152%**

gintaas sang isip sang mga *cybercrime* halin Enero tubtob Hunyo subong nga tuig, kumpara sa pareho nga panahon sadtong 2022.

**Pamatuod ini nga palpak ang anti-pribasiya kag mapang-ipit nga SIM Card Registration Law.**

**1.105  
milyong litro**

ukon 40% sang limpyo nga tubig halin sa **Angat Dam** ang nagakausik adlaw-adlaw tungod sa mga tagas sa mga tubo sang Maynilad Water Services, Inc.



**5+ MILYON**

**Bikolano ang nagasalig sa tubig sa bubon kag 187,673 ang wala sang akses sa limpyo nga tubig.**

Dugang sila nga mabudlayan sa palaabuton nga panahon sang El Niño.



# Ekspansyon sang mapanghalit nga pgmina sa Masbate

Liwat nga ginbuylo sang Filminera Resources Corporation (FRC) ang ekspansyon sang mga operasyon pagmina sini sa bulubukid nga bahin sa mga banwa sang Milagros, Uson, Mobo sa Masbate. Pagasakupon sang kumpanya ang nasambit nga mga banwa matapos hakuton ang bulawan kag ginwasak sang Masbate Gold Project sini ang kinaiyahan sa banwa sang Aroroy.

Kasugpon sang ekspansyon ang ginpalala nga operasyon militar kag paglapta sang mga armadong pwersa para gwardiyahan ang kumpanya kag mga pasilidad sini. Indi magnubo sa 900 armado nga pwersa (300 SCAA, 300 pribado nga pwersa sang FRC kag 300 Blue Guard) ang nagserbe nga gwardya sang kumpanya.

Kasan-o lang, nalista ang mga kaso sang pag-atake sa mga nagapamalahag sa FRC. Kabahin diri ang paslaw nga pagpatay sadtong Mayo kay Rodolfo Igot, lider sa Barangay Barag, Mobo, kag pagpatay sa mangunguma nga si Randy Mahinay sadtong Hunyo sa Milagros.

## Dumuluong nga pagpangawat

Ang kumpanya nga FRC, nga may pinakadako nga operasyon sa pagmina sang bulawan sa pungsod, ang 40% ginapanag-iyahan sang kumpanya nga Canadian nga B2Gold kag 60% ginapanag-iyahan sang kumpanya nga Pilipino nga Zoom Mineral Holdings Inc. katingbang sang kumpanya ang Philippine Gold Processing & Refining Corporation (PGPRC) nga nagaproseso sang *gold ore* (bato nga may bulawan), nga lubos ginapanag-iyahan sang B2Gold.

Nagsugod ang operasyon sang kumpanya sa Aroroy sadtong 1997 sang ginhatagan ini sang 25-tuig nga permit. Ginpasangkad sang FRC ang pagmina sa Aroroy sadtong 2007 sang dugang nga 4,988 ektarya kag ginbukisan ang PGPRC. Sadtong 2010, nagdugang pa ini sang 584 ektarya. Liwat ini nga ginhatagan sang permit sadtong Nobyembre 2022 para minahon ang orihinal nga 290 ektarya nga duta.

Sa labaw duha ka dekada nga operasyon sini sa Aroroy, ginhakot sang Filminera ang masobra 63 ka tonelada nga gold ore kag nag-ganar sang mas o

menus ₱130 bilyon ka piso. Sa una nga kwarto sang 2023, nakabaligya ang kumpanya sang 29,650 onse (ounce) sang bulawan sa abereyds nga kantidad sang \$1,922 ukon P105,710 (sa baylohanay nga ₱55=\$1) kada onse. Ginatantya nga ₱3.1 bilyon ang kabilugan nga kita sang kumpanya sa sini nga panahon.

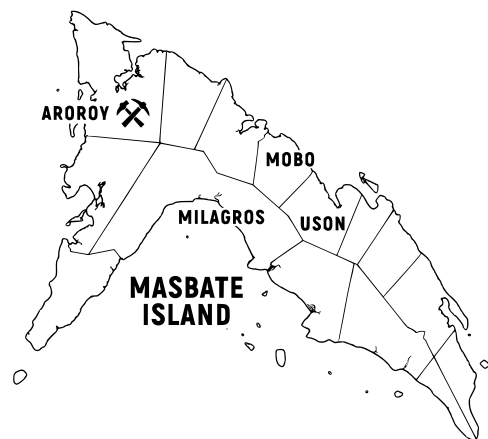
Ginalauman naman sang B2Gold nga makapagproseso ini subong nga tuig sang 7.8 ka milyon tonelada sang bato nga bulawan sa Masbate, kung sa diin magalab-ot sa 170,000-190,000 onse sang bulawan ang makuha. Sa kabug-usan, nagalab-ot sa \$286.72 milyon ang neto nga kita sang B2Gold sadtong 2022 halin sa kabilugan nga produksyon sang bulawan nga 1.03 milyon onse sa mga operasyon sini sa pito ka pungsod.

## Perwisyo sang pagmina

Sobra-sobra ang perwisyo nga gintuga sang Filminera sa labaw duha ka dekada nga operasyon sini sa Aroroy. kabahin diri ang pagwasak sa kinaiyahan, paghilo sa mga tubig kag suba, pagkaguba sang mga imprastruktura sibil tuga sang mabaskog nga mga pagpalupok sa mga minahan, paglusno sang duta, pagpalayas sa mga residente kag mangunguma kag militarisasyon kag mga kaso sang paglapas sa tawhanon nga kinamatarung.

Isa sa mga kaso nga ini ang pagkabuslot sang tubo nga ginaagyan sang mga hilo kag kemikal nga mahigko nga tubig sang kumpanya. Naglapta ini sa Barangay Panique kag nagausbong ang baho sang cyanide, isa ka mabaho kag makamamatay nga hilo. Nalista man sang mga residente ang pagkapatay tuga sang hilo sa ila sinagod nga sapat nga nalawig malapit sa suba.

Tungod sa mga ini, wala untat nga



mga pagpamatok kag pagbato ang ginpatigayon sang pumuluyo sang Aroroy. Sadtong 2016, ginmando sang Department of Environment and Natural Resources ang temporary nga suspensyon sa operasyon sang kumpanya tungod sa kakulangan sa ginakinahanglan nga permit.

Nakita man sa sini nga panahon ang indi maayo nga ginsumite nga report-teknikal sang kumpanya sa Mines and Geosciences Bureau (MGB) kag paslaw sa pagbayad sang masobra ₱1 milyon sa *mine waste fee*, magluwas pa sa iban nga paglapas. nagpasaka man sang petisyon para sa Writ of Kalikasan ang isa ka grupo nga pangkinaiyahan kag pila ka mga personahe sa Court of Appeals sadtong 2017 para pauntaton ang operasyon sang kumpanya.

Samtang, sadtong Agosto 2020, matapos ang isa ka mabaskog nga linog sa Masbate, nagpasa sang resolusyon ang Sangguniang Panlalawigan nga nagapanawagan sa MGB ang gilayon nga pagpauntat sang operasyon sang FRC. Nagakabalaka ang lokal nga gubyerno nga magtuga ini sang malapnagon nga pag-awas sang tubig nga may makahililo nga kemikal ang kumpanya nga makaapekto sa 40,000 ka residente.

Sa pihak sang mga perwisyo nga tuga sang Masbate Gold Project, padayon ini nga ginaduso sang reaksyunaryo nga gubyerno. Ginhatagan pa ini sang Presidential Mineral Industry Environmental Award sadtong 2020. nakig-angot ang mga ahensya kag lokal nga gubyerno, kag mga institusyon sang pulis kag militar para pahamuton ang kampanya sa tabon sang mga programa nga "corporate social responsibility" sini.

## US, nagpadala sang ginabawal nga *cluster bombs* sa Ukraine

Indi magnubo sa 11 ka pungsod ang nagpahayag sang pagkabalaka sa tikang sang US nga maggamit sang cluster bomb sa gyerang proxy sini sa Ukraine batuk sa Russia. Kabahin sa mga ini ang Laos kag Cambodia, kag kaalyado sang US nga mga pungsod pareho sang Belgium, Canada, Germany, Italy, Norway, Spain, kag United Kingdom. Ginpadala sa Ukraine ang mga cluster bomb tungod naubusan na sang bala ang hukbo sini sa ginahimo nga "kontra-opensiba" batuk sa Russia.

Lapas sa internasyunal nga maki-tawhanon nga laye ang paggamit sang mga cluster bomb tungod isa ini ka klase sang armas nga wala sang may ginapili kag mapanghalit sa mga sibilyan. Ang isa ka cluster bomb ang bomba nga naga-unod sang madamo nga mas gagmay nga bomba ukon bomblet. Ginabuy-an ini halin sa duta ukon eroplano kag nagalupok sa kahawaan. Nagabuya sang tingob ukon ginatos ka bomblet nga nagatupa sa malapad nga erya.

Indi tanan nga mga bomblet ang nagalupok pagtugpa sa duta kag sa baylo nagakalubong kag nagalupok kung matandugan ukon matapakan sang sin-o man. Sandig sa mga pagtuon, tubtob 40% sang unod sang

bomblet sang mga cluster bomb ang wala dayon nagalupok. Ini ang inagihan sang mga pungsod nga ginagamitan sang cluster bomb, pareho sang Laos, nga ginhulugan sang US sang masobra 20 ka milyon tonelada sang cluster munitions sadtong dekada 1970 kag kung sa diin 30% sang mga bomblet ang wala nagalupok. Ginatantya nga 20,000 sibilyan, katunga ang mga bata, ang napatay ukon napilasan sa nalubong nga bomblet halin 1975.

Tungod sa kahalitan nga tuga sini sa mga sibilyan, masobra 120 ka pungsod ang nagpirma sa isa ka kasugtanan sadtong 2008 para ibawal ang produksyon kag paggamit sang mga cluster

bomb. Magluwas sa China kag Russia, indi man kabahin ang US sa mga nagpirma. Nagapabilin ini nga pinakadako nga gahum militar nga nagamanupak-tura kag nagagamit sang amo nga mga armas tubtob sa subong.

Hugot nga ginpakamalaut sang Partido Komunista ng Pilipinas, National Democratic Front of the Philippines, amo man sang iban nga mga demokratiko kag maki-kalinong nga organisasyon sa pungsod, ang pagpadala kag paggamit sang cluster bomb sang US sa Ukraine. Magapadugay kag magapasingki ini sang gyerang proxy sa kahalitan sang mga sibilyan.

Pareho sang ginalauman, Nagahippos sa ini nga hambalanon ang Armed Forces of the Philippines. Kabaliskaran ini sa ila wala basehan nga pagreklamo batuk sa paggamit sang command-detonated explosive sang Bagong Hukbong Bayan, nga wala ginabawal sa Anti-Personnel Mine Ban Convention ukon Ottawa Treaty. AB

## Jollibee, kuripot kag abusado sa mga mamumugon

Nagprotesta ang mga ginpahalin nga mga mamumugon sang Jollibee Food Corporation sa restawran sini sa Journal Square sa Jersey City, New Jersey, sa US sadtong Hulyo 6. Ginkakas sila sa trabaho matapos nag-ayo sang \$3 nga dugang sa sweldo kag maayo nga kahimtangan sa pagtrabaho. Kabahin ang ila kahublagaan sa kampanya nga "Justice For Jollibee Workers."

Ginduso sang mga mamumugon ang gilayon nga pagpabalik sa ila sa trabaho, paghatag sang sweldo sa mga adlaw nga ginkakas sila kag pagpangayo sang kumpanya sang pasaylo sa pagpang-abuso sini.

Ginpakamalaut man nila ang pagpang-abuso sa gahum sang manedyer sag restawran kag indi makatarungan nga pagsisante sa ila. Duha ka semana matapos ang pagkakas, nag-empleyo man ang Jollibee Journal Square sang mga paghulip nga mamumugon.

Dapat na nga untaton sang Jollibee ang pagpanginto sini kag hatagan sang dignidad ang mga mamumugon, hambal nila.

Ginpagwa sang kampanya nga

Justice for Jollibee Workers nga pareho ginaagyan sang mga mamumugon sang Jollibee sa Pilipinas kag iban pa nga bahin sang kalibutan. nagabaton sila sang manubo nga sweldo, samtang sobra-sobra nga ginapatrabaho kag ginaabusado. Permi nga kulang ang kadamuon sang mga mamumugon sa kadamuon sang trabaho sa restawran. Ginahimo ini sa pihak sang masyado ka dako nga ginaganar sang Jollibee Foods Corporation kada tuig.

Sadtong 2022, nakalista sang neto nga kita ang kumpanya, nga ginapanag-iyahan ni Tony Tan Caktiong, sang ₱7.56 bilyon. Mas taas ini sang 19.4% kumpara sa neto nga kita sang kumpanya antes magpandemya. Si Caktiong ang ika-7 sa 10 ka pinakamangga-

ranon nga Pilipino sa pungsod. Magluwas sa Jollibee, ginapanag-iyahan man sang kumpanya ang Mang Inasal, Chowking, Coffee Bean and Tea Leaf kag Smashburger. May yara ini 6,480 nga nagkalain-lain nga klase sang restawran sa bug-os nga kalibutan. Plano sini nga magdugang sang tubtob 600 pa ka restawran subong nga tuig, mas madamo sa 542 nga ginbuksan sini sadtong 2022.

Ang Jollibee ang kabahin sa nagapanguna nga 20 ka kumpanya nga nagabaton sang mga kontraktwal nga mamumugon. May yara ini sang 1,150 restawran sa Pilipinas kag 234 sa gwa sang pungsod.

Sa pihak sang lehitimo nga kampanya sang mga mamumugon, wala sang pagpangduha-duha nga ginkakas sang kumpanya ang 400 nga mamumugon nga naghugpong para sa regularisasyon kag ilabi pa nga ginbalewala ang wala-unto nga pahayag sang Department of Labor and Employment. AB